

УДК 339.187.6

О. П. Павленко

*Дніпропетровський державний аграрний університет***ПРАВОВІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ**

Розглянуто правові підходи до вивчення фінансового лізингу в Україні. Також визначені методологічні аспекти та застосування лізингових операцій через механізм кредитування та за допомогою фінансування за рахунок державного бюджету.

Ключові слова: фінансовий лізинг, оренда, лізингодавець, лізингоотримувач, основні фонди.

Рассмотрены правовые подходы к изучению финансового лизинга в Украине. Также определены методологические аспекты и применение лизинговых операций через механизм кредитования и с помощью финансирования за счет государственного бюджета.

Ключевые слова: финансовый лизинг, аренда, лизингодатель, лизингополучатель, основные фонды.

The author examines the legal approaches of the financial leasing study in Ukraine. Also the methodological aspects and applications of leasing operations through the mechanism of credit and help with funding from the state budget are determined.

Key words: financial leasing, lease, lessor, lessee, fixed assets.

Відносини лізингу на законодавчому рівні регулюються чотирма законодавчими документами: Цивільним кодексом України (§ 6 гл. 58), Господарським кодексом України (ст. 292), Податковим кодексом України та Законом України «Про фінансовий лізинг» в редакції від 11.12.2003 № 1381-IV.

Загальне поняття лізингу наведено в ч. 1 ст. 292 Цивільного кодексу (далі – ЦК), а саме: «Лізинг – це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних або залучених фінансових коштів, яка полягає у наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) в експлуатацію іншій стороні (лізингоотримувачем) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або придбається ним у власність (господарське введення за дорученням або згодою лізингоотримувача у відповідного постачальника (продавця) майна, при умові сплати лізингоотримувачем періодичних лізингових платежів». Цивільним кодексом визначаються такі види лізингу: фінансовий та оперативний. Одночасно Цивільний та Господарський кодекси (далі – ГК) передбачають можливість правої регуляції відносин лізингу (за окремими видами та формами) спеціальними законами. Сьогодні основним документом щодо регулювання фінансового лізингу є Закон України «Про фінансовий лізинг» № 723/97-ВР, який набув чинності 16.01.2004 та визначає правові аспекти лізингових відносин. Визначення фінансового лізингу також надається відповідно у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансовий лізинг». Відповідно до цього Закону, фінансовий лізинг – це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу. Лізингова (орендна) операція – це господарська операція (крім операцій з фрахтування (чартеру) морських суден та інших транспортних засобів) фізичної чи юридичної особи (орендодавця), що передбачає надання основних фондів у користування іншим фізичним чи юридичним особам (орендарям) за плату та на визначений термін. Лізингові (орендні) операції здійснюються у вигляді оперативного лізингу (оренди), фінансового лізингу (оренди), зворотного лізингу (оренди), оренди будівель тощо [1–3]. Лізингові операції поді-

ляються на 1) оперативний лізинг (оренда) – господарська операція фізичної або юридичної особи, що передбачає передачу орендарю основного фонду, придбаного або виготовленого орендодавцем, на умовах інших, ніж ті, що передбачаються фінансовим лізингом (орендою); 2) фінансовий лізинг (оренда) – господарська операція, що здійснюється фізичною або юридичною особою і передбачає передачу орендарю майна, яке є основним засобом, згідно з цим Кодексом, і придбане або виготовлене орендодавцем, а також усіх ризиків та винагород, пов'язаних з правом користування та володіння об'єктом лізингу. Лізинг (оренда) вважається фінансовим, якщо лізинговий (орендний) договір містить одну з таких умов: об'єкт лізингу передається на термін, протягом якого амортизується не менш як 75 % його первісної вартості, а орендар зобов'язаний придбати об'єкт лізингу у власність протягом терміну дії лізингового договору або в момент його закінчення за ціною, визначеною в такому лізинговому договорі; балансова (залишкова) вартість об'єкта лізингу на момент закінчення дії лізингового договору, передбаченого таким договором, становить не більше як 25 % первісної вартості ціни такого об'єкта лізингу, що діє на початок терміну дії лізингового договору; сума лізингових (орендних) платежів з початку строку оренди дорівнює первісній вартості об'єкта лізингу або перевищує її; майно, яке передається у фінансовий лізинг, виготовлене на замовлення лізингоотримувача (орендаря) та після закінчення дії лізингового договору не може бути використаним іншими особами, крім лізингоотримувача (орендаря), виходячи з його технологічних та якісних характеристик. Під визначенням «термін фінансового лізингу» потрібно розуміти передбачений лізинговим договором термін, який розпочинається з дати передання ризиків, пов'язаних із зберіганням або використанням майна, чи права на отримання будь-яких вигод чи винагород, пов'язаних із його використанням, або будь-яких інших прав, що слідують з прав на володіння, користування або розпорядження таким майном, лізингоотримувачу (орендарю) та закінчується терміном закінчення дії лізингового договору, включаючи будь-який період, протягом якого лізингоотримувач має право прийняти одноосібне рішення про продовження терміну лізингу згідно з умовами договору. Незалежно від того, належить господарська операція до норм цього підпункту чи ні, сторони договору мають право під час укладення договору визначити таку операцію як оперативний лізинг без права подальшої зміни статусу такої операції до закінчення дії відповідного договору; зворотний лізинг (оренда) – господарська операція, що здійснюється фізичною чи юридичною особою і передбачає продаж основних засобів фінансовій організації з одночасним зворотним отриманням таких основних засобів такою фізичною чи юридичною особою в оперативний або фінансовий лізинг; до продажу або іншого відчуження основних засобів та нематеріальних активів прирівнюються: операції із внесення таких основних засобів та нематеріальних активів до статутного фонду іншої особи; передача основних засобів у фінансовий лізинг (оренду); до придбання прирівнюються операції з отримання основних засобів та нематеріальних активів у випадку: внесення основних засобів та нематеріальних активів до статутного фонду (капіталу) платника податку; отримання основних засобів у фінансовий лізинг (оренду) з подальшим їх включенням до відповідних груп, якщо придбані таким чином основні засоби відповідають вимогам, визначеним Податковим кодексом України. Відносини лізингодавець – лізингоотримувач нагадують звичайний договір оренди, однак мають місце деякі відмінності, а саме:

1) лізингодавець при укладанні договору фінансового лізингу ще не є власником майна, яке підлягає передачі за договором лізингу. На нього покладено обов'язок тільки придбати його у власність. У зв'язку з цим відносини фінансового лізингу відповідають визначенню непрямого лізингу згідно з ч. 1 ст. 806 ЦК. Прямий лізинг, що передбачає передачу лізингодавцю в користування майна, яке належить лізингодавцю на правах власності та було придбано ним без попередньої домовленості з лізингоотримувачем, не регулюється нормами Закону про фінансовий лізинг, а регулюється гл. 58 ЦК, положеннями ст. 292 ГК. Крім того, необхідно враховувати, що до відносин, пов'язаних із лізингом, застосовуються загальні положення про купівлю-продаж та про договір поставки; 2) предмет лізингу передається на конкретний термін; більш того, Закон про фінансовий лізинг встановив мінімальну межу – не менше одного року; 3) лізинговий платіж, на відміну від орендного, має власну структуру (склад витрат, що відшкодовується лізингоотримувачем). Предметом фінансового лізингу є неспоживна річ, яка характеризується індивідуальними ознаками та віднесена до основних фондів відповідно до законодавства. Не можуть бути предметом лізингу земельні ділянки та інші природні об'єкти, єдині майнові комплекси підприємств та їх відокремлені структурні підрозділи (філії, цехи, дільниці).

Оплата лізингових платежів здійснюється в порядку, встановленому договором. Лізингові платежі можуть включати: а) суму, яка відшкодовує частину вартості предмета лізингу; б) платіж як винагороду лізингодавцю за отримане в лізинг майно; в) компенсацію відсотків за кредитом; г) інші витрати лізингодавця, безпосередньо пов'язані з виконанням договору лізингу. Амортизаційні відрахування на предмет лізингу обчислюються відповідно до законодавства. За договором лізингу може передбачатися прискорена амортизація предмета лізингу.

Для того, щоб остаточно визначитися стосовно переваг і недоліків лізингу, необхідно розглянути процес обчислення лізингових платежів на конкретному прикладі.

Таблиця 1. Розрахунок лізингових платежів техніки вартістю 80 тис. грн. терміном на 10 років

Структура лізингового платежу	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Всього
Амортизація	8000	8000	8000	8000	8000	8000	8000	8000	8000	8000	80 000
Страховий платіж, 5 %	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	4000
Оформлення (реєстрація), 1 %	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	800
Комісія (маржа), 3 %	240	240	240	240	240	240	240	240	240	240	2400
Всього лізинговий платіж	8720	8720	8720	8720	8720	8720	8720	8720	8720	8720	87200

Урядом України затверджено перелік нової сільськогосподарської техніки та обладнання іноземного виробництва, аналоги яких не виробляються в Україні та придбані сільськогосподарськими підприємствами у 2009–2010 рр. через механізм здешевлення середньострокових та довгострокових кредитів (розпорядження КМУ від 23 грудня 2009 р. № 1651-р). До переліку нової сільськогосподарської техніки та обладнання іноземного виробництва, аналоги яких не виробляються в Україні та придбані сільськогосподарськими підприємствами у 2009–2010 рр. через механізм

здешевлення середньострокових та довгострокових кредитів віднесені: трактори з двигуном потужністю 250–550 к. с.: овочеві, розсадосадильні машини, що агрегуються з тракторами з двигуном потужністю 140–170 к. с.; картоплесаджалки 6-рядні, зернозбиральні комбайни з пропускною здатністю 10 та більше кг/с з двигуном потужністю 270–550 к. с.), зерно-, кормо- і бурякозбиральні комплекси на основі універсальних енергозасобів з двигуном потужністю 270–350 к. с., самохідні бункерні бурякозбиральні комбайни з двигуном потужністю 300–550 к. с., причіпні бункерні бурякозбиральні комплекси, що агрегуються з тракторами з двигуном потужністю 200–500 к. с., кормозбиральні комбайни з двигуном потужністю 270–600 к. с., самохідні 4- та 6-рядні і причіпні 6-рядні картоплезбиральні комбайни, томатозбиральні комбайни, комбайни для збирання винограду, поливні системи барабанного типу, льонозбиральні комбайни, хмелекомбайни, хмелесушарки, техніка та обладнання для підрізання кореневищ хмелю; для зривання стебел хмелю; для навішування підтримок стебел хмелю; картопле-сортувальні пункти; лінії з обробки овочів та фруктів; обладнання для створення мікроклімату в тваринницьких приміщеннях; промислові інкубатори місткістю 8400–115200 курячих яєць; обладнання для очистки молока; обладнання для аналізу молока; обладнання для сортування, маркування і пакування яєць, продуктивністю 45000–120000 штук на годину; обладнання для доїльних залів типу „карусель»; автоматичне обладнання для напування телят заміниками молока. Серед офіційних постачальників техніки за умовами фінансового лізингу з початку XXI ст. були "Серго-Гамма-Лізинг", "Украгролізинг", "Укрдержлізинг", "Укрсімлізинг". Встановлений у 2010 р. перелік граничних цін на сільськогосподарську техніку, що закуповується сільськогосподарськими товаровиробниками, і вартість якої частково компенсується за рахунок державного бюджету, включає 24 підприємства (виробників сільськогосподарської техніки), а саме ВАТ «Брацлав», ЗАТ «Тесмо-М», ВАТ «Чечельницьке РП «Агромаш», ТОВ ВО «Техна», ТОВ «Біг Дачмен Україна», ВАТ «Ніжинсьільмаш», ТОВ Фабрика "Варіант", ТОВ «ВП Київський Агромаш», ТОВ «Агрікон-Київ, ТОВ "Лока", ТОВ НВП «Херсонський машинобудівний завод», ТОВ СУРВП «Дон-Лан», ТОВ «ВТК «Білоцерківський комбайно-тракторний завод», ТОВ НВП «БілоцерківМАЗ», ТОВ «Торговельний дім «Донснаб», ВАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе», ДП ВО «Південний машинобудівний завод ім. О.М. Макарова», ТОВ ВП «Агро-Союз», ВАТ «Червона Зірка», ПП «Українська аграрна техніка» тощо. У переліку, погодженому Міжвідомчою експертною радою на засіданні від 22.01.2010, також встановлено граничні ціни сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва, яка пропонується для реалізації на умовах фінансового лізингу, через НАК «Украгролізинг». Постачальниками-виробниками сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва, яка пропонується для реалізації на умовах фінансового лізингу є: ТОВ НВП «Херсонський машинобудівний завод», ВАТ КБ «Бердянськільмаш», ТОВ «Торговельний дім «Донснаб», ТОВ НВП «БілоцерківМАЗ», ЗАТ «Атек», ДП Бердянський завод сільгосптехніки, ВАТ «Бердянський Агротехсервіс», ТОВ «Украгрокомсільмаш» (ВАТ Сімферопольський ремонтно-механічний завод»), ТОВ «Слобожанська промислова компанія», ВАТ «Борекс», ТОВ «Торговий

Дім «МТЗ-Беларус-Україна», ТОВ «Хюндай-Трак», ВАТ «Червона Зірка», МСНВП «Клен», ВАТ «Богуславська Сільгосптехніка», ВАТ «Львівагромашпроект» та ін. Ціни коливаються від 7 тис. грн. до 1350 тис. грн. [6–8].

У всіх нормативних документах, що регламентують поняття та порядок фінансового лізингу, є перелік об'єктів, які не можуть бути предметами договору фінансового лізингу, а саме: земельні ділянки; інші природні об'єкти; цілісні майнові комплекси підприємств та їх окремі структурні підрозділи (філіали). У межах договору фінансового лізингу не передбачається перехід права власності на предмет лізингу до лізингоотримувача. Лізинг полягає в наданні права користування предметом лізингу. Таку умову відносно лізингу закріплено й у Цивільному кодексі [3]. Однак згідно з ч. 1 ст. 8 Закону про фінлізинг лізингодавець може передавати своє право власності на об'єкт лізингу іншій особі, при цьому відповідні права та обов'язки лізингодавця за договором лізингу переходять до нового власника предмета лізингу. Якщо лізингоодержувач бажає придбати у власність предмет фінансового лізингу, то для цього потрібно укласти з лізингодавцем окремий договір купівлі-продажу предмета лізингу. Право власності на предмет фінансового лізингу в такому випадку переходить до лізингоотримувача з моменту сплати ним визначеної договором ціни, якщо договором не передбачено інше. Предмет фінансового лізингу не може бути конфісковано, на нього не може бути накладено арешт у зв'язку з якими-небудь діями або бездіяльністю лізингоодержувача [4]. Таким чином, відповідно до Закону про фінансовий лізинг лізингодавцем може бути лише юридична особа. Це обмеження стосується лише відносин за договором фінансового лізингу і є його особливістю. Оскільки згідно з ч. 3 ст. 806 ГК особливості окремих видів і форм лізингу встановлюються законодавчо, а щодо фінансового лізингу таким нормативним актом є саме Закон «Про фінансовий лізинг», то цивільно-правові відносини в межах договорів фінансового лізингу повинні ґрунтуватися на нормах цього Закону. Відповідно до п. 2 ст. 6 істотними умовами фінансового лізингу є предмет лізингу; термін лізингу; розмір лізингових платежів; інші умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін повинна бути досягнута згода. Якщо в договорі не буде встановлено періодичність внесення лізингової плати, то платіж здійснюється щомісяця (ст. 762 ЦК). Щоб уникнути невизнання договору укладеним, доцільно враховувати і суттєві умови, згадані в ст. 284 ЦК, наприклад, про поновлення орендованого майна та умови його повернення або викупу [3]. Відповідно до ст. 16 Закону України «Про фінансовий лізинг» лізингові платежі можуть включати суму, яка відшкодовує частину вартості предмета лізингу; платіж як винагороду лізингодавцю за отримане в лізинг майно; компенсацію відсотків за кредитом; інші витрати лізингодавця, безпосередньо пов'язані з виконанням договору лізингу. На практиці лізинговий платіж містить такі елементи: 1) вартість предмета лізингу (її частину); 2) витрати лізингодавця з транспортування, встановлення, монтажу предмета лізингу; 3) витрати на митне оформлення (мити, митні збори та інші витрати); 4) витрати на реєстрацію предмета лізингу, а також інші витрати на придбання та передачу предмета лізингу; 5) відсотки за залучений кредит у випадку придбання за рахунок кредитних коштів; 6) витрати на отримання лізингодавцем гарантій і поручництва третіх осіб;

7) винагороду лізингодавцю (вона формується у відсотках від вартості предмета лізингу); 8) відшкодування страхових платежів за умови, що страхування предмета лізингу за договором покладається на лізингодавця; 9) податок з власників транспортних засобів, що сплачується лізингодавцем за власні транспортні засоби, які передаються в лізинг; 10) плата за послуги аудиту (аналіз фінансового стану лізингоодержувача). Закон України «Про фінансовий лізинг» передбачає можливість укладення договору сублізингу (у випадку згоди лізингодавця, що надається в письмовій формі). До договору сублізингу застосовуються положення про договір лізингу, якщо інше не передбачено договором лізингу. Крім того, цей документ визначає право сторін відмовитися від укладеного договору лізингу в односторонньому порядку. Договір фінансового лізингу укладається в письмовій формі [4].

Незважаючи на те, що Законом про фінансовий лізинг не передбачений перехід права власності на об'єкт фінансового лізингу в момент передачі об'єкта від лізингодавця до лізингоодержувача, для цілей оподаткування податком на прибуток у сторони, яка передає, така передача згідно з нормами абз. 3 пп. 7.9.6 Закону про прибуток прирівнюється до операції продажу об'єкта фінансового лізингу в момент такої передачі. При цьому лізингодавець збільшує валові доходи, а у випадку передачі у фінансовий лізинг майна, що на момент такого передання перебувало у складі основних фондів орендодавця, – змінює відповідну групу основних фондів згідно з правилами, визначеними ст. 8 цього ж Закону для їх продажу. А лізингоодержувач збільшує відповідну групу основних фондів на вартість об'єкта фінансового лізингу (без урахування процентів або комісій, нарахованих або таких, що будуть нараховані на вартість об'єкта фінансового лізингу відповідно до договору) за наслідками податкового періоду, у якому відбувається таке передання. Лізинговий платіж для цілей оподаткування в тому періоді, у якому здійснюється його нарахування, збільшує у лізингодавця – валовий дохід; у лізингоодержувача – валові витрати. Однак валові доходи в лізингодавця та валові витрати в лізингоодержувача збільшуються не на всю суму лізингового платежу, а лише на його частину. Отже, виходячи з норм чинного законодавства, лізинговий платіж розбивається лише на дві частини: 1) перша – відшкодовує вартість об'єкта лізингу; 2) друга – сума відсотків або комісій, нарахованих на вартість об'єкта фінансового лізингу. Беручи до уваги податкове законодавство, радимо в договорі також не розбивати лізинговий платіж на чотири складові, оскільки можуть виникнути проблеми з податковим обліком інших складових, особливо при нарахуванні ПДВ. Компенсацію відсотків за кредитом та інші витрати лізингодавця, безпосередньо пов'язані з виконанням договору фінансового лізингу, краще включати в другу частину лізингового платежу – це, на нашу думку, безпечніше для податкового обліку. Відповідно до п. 1 ст. 18 Закону про фінансовий лізинг амортизація на предмет лізингу нараховується згідно з законодавством, тобто відповідно до норм Податкового кодексу. Як зазначалося, орендар збільшує балансову вартість відповідної групи основних фондів на вартість основних фондів, які надаються йому у фінансовий лізинг (оренду) у порядку, передбаченому для придбання основних фондів. Податкова амортизація нараховується щоквартально, починаючи з кварталу, наступного за надходженням, зменшуючи оподатковуваний прибуток. Норми

амортизації (для нових ОФ, придбаних після 01.01.2004) встановлені за пп. 8.6.1 Закону про прибуток. Після 01.01.2011 законодавче регулювання нарахування амортизації здійснюється за Податковим кодексом.

Важливо відзначити, якщо об'єкт лізингу планується повернути лізингодавцю, то, на нашу думку, доцільно вести облік об'єкта окремо від групи, оскільки при його поверненні виникне необхідність у визначенні залишкової вартості та звичайної ціни. Поточний і капітальний ремонт, реконструкція, модернізація, технічне переозброєння та інші види поліпшення основних фондів, отриманих у фінансовий лізинг, здійснюється в загальному порядку відповідно до Податкового кодексу. Відповідно до законодавства операції з передачі майна за договором фінансового лізингу прирівнюються до операцій з поставки товарів. Згідно з податковим законодавством послуги зі страхування та відсотки за кредитами не є об'єктом оподаткування ПДВ тільки за операціями в осіб, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності, та осіб, які надають кредити за договором позики. Тому доцільно розбивати лізинговий платіж тільки на дві частини: відшкодування вартості об'єкта та сума процентів або комісій, нарахована на вартість об'єкта фінансового лізингу. Предмет фінансового лізингу може бути повернуто лізингодавцю у випадку: 1) закінчення договору фінансового лізингу; 2) відмови лізингодавця від договору через несплату лізингових платежів або їхнє прострочення. У податковому обліку така операція трактується як зворотний продаж. Вартість об'єкта, що повертається, визначається за звичайною ціною, яка діє на момент зворотного продажу, але не може бути меншою від первинної вартості, зменшеної на величину амортизації, нарахованої за період користування таким об'єктом (за Податковим кодексом, раніше Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств», пп. 7.9.6) [3].

Бібліографічні посилання і примітки

1. Господарський кодекс України.
2. Податковий кодекс України.
3. Цивільний кодекс України.
4. Закон України «Про фінансовий лізинг» N 723/97-ВР.
5. Закон України «Про лізинг» // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 9–10. – 68 с.
6. Граничні ціни сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва, яка пропонується для реалізації на умовах фінансового лізингу, через НАК «Укragролізинг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravadom.od.ua/articles/010>
7. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www. leasing.org/ua>

Надійшла до редакції 04.10.2011